

Herr Professor *Worsaaes* den 25de April d. A. meddeelte Bemærkninger om nogle nye Opdagelser af Runeindskrifter i Frankrige og England ere følgende:

Kjendskaben til Runerne og deres Brug i det skandinaviske Norden er i de seneste Aar bleven betydelig udvidet. Det er ikke alene godtgjort, at Indskrifterne med de sædvanlige, utvivlsomt nordiske Runer i de ældste og reneste Sprogformer væsentligst have hjemme i de gammeldanske Lande — et Resultat, som for Undersøgelsen om Nordens tidligere Bebyggelse er af stor Betydning. Men det synes ogsaa at ville blive mere og mere klart, at Runeskriften i Norden er meget ældre, end man hidtil har troet, ja at de forhen saakaldte angelsaxiske Runer, som man har anseet for en yngre Afart af de nordiske, og som man har villet tillægge tyske Folk, i Virkeligheden oprindelig have været de ældste Runer i vort skandinaviske Norden, hvorfra de da senere turde have udbredt sig, især mod Vesten til England.

Der er nemlig efterhaanden opdaget saa mange Runestene med saakaldte angelsaxiske Runer i Norge, Bahuslehn, Bleking, og selv i Nordsverige, at det neppe tør antages, at man i det gamle Norden saa hyppig til Steenskrifter skulde have anvendt fremmede Runer, isærdeleshed naar man selv var i Besiddelse af en egen nordisk Runeart. Det er vel sandt, at de fleste af disse Indskrifter eller, saa at sige, alle endnu langtfra ere fuldkommen tilfredsstillende forklarede. Men ganske lignende Runeskrifter forekomme endnu hyppigere overalt i Norden paa mindre jordfundne Gjenstande, der aabenbart, efter deres hele Form og Forarbeidning saavel som efter deres Findesteder at dømme, hidrøre fra en tidlig Tid, dels fra den ældre og dels fra Begyndelsen af den yngre Jernalder i Norden, t. Ex. Guldsmykker, især de for Norden eiendommelige Guldbracteater, det ene store Guldhorn fra Gallehuus o. s. v. Det er neppe nogen dristig Paastand, at de saakaldte angelsaxiske Runer i vort Norden

forekomme paa nordiske Gjenstande, der ere *ældre*, end den angelsaxiske Erobring af England.

Vende vi derimod Blikket mod Tydskland, hvorfra man jo ellers kunde tænke sig, at disse angelsaxiske eller tydske Runer kunde have deres Oprindelse, fremtræder den mærkværdige Kjendsgjærning, at der sønden for den gamle danske Nationalitets Sydgrændse Danevirke og Kurgraven ikke hidtil er fundet et eneste sikkert Mindesmærke, enten med saakaldte tydske eller med utvivlsomt nordiske Runer. I Oldsagsamlingen i Strelitz vises rigtignok adskillige Stene med formeentlig vendiske Runeindskrifter. Men der kan ikke være nogen Tvivl om, at disse Indskrifter ere ligesaa falske, som de bekjendte, sammesteds opbevarede vendiske Gudebilleder. — Ikke bedre forholder det sig med en Runeindskrift, som en Digter vil have fundet paa en Steenløve udenfor Domkirken i Bamberg, da aabenbart den digteriske Phantasi har troet at see Runer, hvor der kun er simple, tilfældige eller dog aldeles betydningsløse Ridser*). Selv paa mindre, jordfundne Oldsager, synes man i Tydskland kun at have opdaget ganske enkelte, meget svage Spor af Runer, der i al Fald ikke kunne tjene til at godtgjøre nogen almindelig Brug af de angelsaxiske eller tydske Runer i en fjern Fortid. De Runealphabeter, som man har opdaget i forskellige gamle Codices, ere ogsaa forholdsviis for seent nedskrevne til i denne Henseende at kunne afgive noget Beviis. Særdeles interessant og oplysende vil det dog være, naar det engang maatte lykkes ret at forklare de runelignende Indskrifter, som man har fundet paa flere jordgravede Oldsager i det sydlige Österrige, i Ungarn, saavel som i de Syden derfor beliggende Lande.

I det af frankiske Folk erobrede Frankrige kjendte man heller ikke forhen nogensomhelst der funden Runeindskrift, ikke

*) See min Afhandling: „Den nationale Oldkyndighed i Tydskland. Reisebemærkninger“. Annaler for Nordisk Oldkyndighed og Historie, 1846, S. 141-147.

engang i det af Nordboere besatte Landskab Normandie. Desto mere overraskende var derfor ogsaa Efterretningen om, at der i Normandiet i Aaret 1854 var opdaget adskillige Stene med Runeindskrifter, som ovenikjøbet ikke kunde hidrøre fra de skandinaviske Normanner, men som maatte være indhuggede eller indgravede af Normannernes Forgængere, Frankerne.

I Departement de l'Eure (Arrondissement de Bernay, canton de Beaumont le Roger) i Risledalen, ikke langt fra det Sted, hvor Floden Risle falder i Charentonne, troede man ved et til den hellige Eligius eller St. Eloi indviet Capel at have fundet Rester af et gammel christeligt Baptisterium tilligemed en merovingisk Kirkegaard. Den bekjendte franske Lærde *Ch. Lenormant*, Directeur for det keiserlige Myntcabinet i Paris, som ellers væsentligst har givet sig af med Studiet af de klassiske Oldsager, indlod sig paa en nærmere Undersøgelse af denne formeentlig mærkelige, antiqvariske Opdagelse. Han kom til det Resultat, at Baptisteriet for en Deel var opført af Resterne af en romersk Villa, som havde ligget ganske tæt i Nærheden deraf, og at det oprindelig neppe havde haft noget Tag eller nogen Hvælving, men været aabenstaaende, hvilket unægteligt var ligesaa sjældent, som paafaldende. Paa Baptisteriets Mure traf Lenormant indridset en heel Deel christelige Monogrammer og Navne, som det syntes fra det 5te og 6te Aarhundrede, ligesom der ogsaa i Jordfylden beholdtes en heel Deel bøiede »romerske« Teglstenene (*tuiles à rebord*) med lignende Indskrifter, og blandt dem nogle med Runer, hvilke sidste dog især kom tilsyne udenfor paa Kirkegaarden.

Lenormant, der ikke selv var rune kyndig, meddeelte en Afskrift af de fundne Runer til *Jacob Grimm* i Berlin. I Begyndelsen synes dog Grimm at have næret nogen Tvivl om deres Ægthed, men efter yderligere indhentede Oplysninger fra Lenormant, erklærede han sig overbeviist om Opdagelsens Rigtighed og gav en Anmeldelse deraf i det Berlinske Akade-

mies Møde den 26de October 1854^{*)}. Støttet paa Grimms Autoritet havde ogsaa Lenormant foreløbig refereret sin Opdagelse til »Academie des Inscriptions et belles lettres« og senere mere udførligt i et offentligt Møde af Institutets fem Akademier den 25de October 1854. Dette Foredrag blev derpaa udgivet i et særegt lille Skrift: »Découverte d'un cimetière Mérovingien à la Chapelle Saint-Eloi (Eure). Paris 1854. 8.

Efterat Forfatteren heri havde givet en lærd poetisk Fremstilling af Findstedets vekslede Skjæbner i den romerske og merovingiske Tid, og efterat han havde forklaret de mange christelige Monogrammer og indridsede Navne, som tydede paa Valfarter til Stedet af Fyrster og udmærkede geistlige og verdslige Mænd, ja endog af flere senere berømte Helgene, gik han over til nærmere at omhandle de paa de bøiede Teglstene indridsede, formeentlige Gravskrifter, af hvilke tre syntes at have været skrevne baade med latinske Bogstaver og med Runer.

I Reglen vare disse Runeskrifter indskrænkede til enkelte Navne af gammelfrankisk eller merovingisk Form, saasom *Sigefrid*, *Hagen*, *Sigebert*, *Ingomr*, *Clotilde*, *Nantechilde*, *Cremhilde*, *Clodoald*, *Crutchild* o. s. v., sædvanlig med Tilføielse af »*in frid*«. Et Par enkelte antoges dog at afgive en nærmere Tidsbestemmelse, nemlig:

1. *Ingomr : sn : hagns : in : friþ : konunk : khluþouik : konsul :*

og 2. .. *onunk : khil ...*,

hvoraf man forklarede den første saaledes, at Ingomir, en Søn af Hagen, var død, medens Kong Chlodovig Consul herskede. Da Chlodovig i Aaret 510 af Keiser Anastacius havde faaet Titlen Consul og døde Aaret efter, maatte Indskriften følgelig hidrøre fra første Halvdeel af det sjette Aarhundrede. Paa en lig-

*) Bericht über die zur Bekanntmachung geeigneten Verhandlungen der Königl. Preuss. Akademie der Wissenschaften zu Berlin. Aus dem Jahre 1854, S. 527-530.

nende Alder hentydede ogsaa den anden ovennævnte Indskrift .. *onunk : khl* ... , rimelig »Könunk Childebert«, der herskede fra Aar 511 til 558.

I Overensstemmelse med de af Jacob Grimm udtalte Anskuelser, bemærkede Lenormant endvidere, at disse Runer i det Hele skille sig noget fra de angelsaxiske og markomanniske, men at de mere nærme sig de skandinaviske, uden dog ganske at falde sammen med disse. »I Virkeligheden«, hedder det, »tjener denne uventede Opdagelse af de saliske Frankers eendommelige Sprog og Skrift til stærkere at adskille dette Folk fra de andre germaniske Grupper og til mærkeligen at stille dem ved Siden af Skandinaverne, Noget som forresten stemmer med de poetiske Traditioner, der ere fælles for Folkene yderst mod Norden og for den Stamme, der grundlagde vort første Dynastie.«*)

Forsaavidt der ikke kunde være nogen Tvivl om Rigtigheden af Lenormants Opdagelse, hvis Resultater imidlertid strax ansaaes for værdige til at udgives i den af den franske Regjering ved Le Blant foranstaltede Samling af gammel-christelige Indskrifter i Frankrige, vilde der unegtelig herved være vundet et nyt Udbytte af den største Interesse baade for den franske og nordiske Archæologi. Men uheldigviis maatte en fordomsfri Betragtning af Sagen ved første Øiekast vække en Mistanke, som ved nøiere Undersøgelse ikke kunde Andet, end blive til Vished.

Allerede Grimm havde selv gjort opmærksom paa den høist overraskende Blanding af angelsaxiske eller tyske og nordiske Ord- og Bogstavformer, der fandtes i de nævnte Indskrifter. Men ligesom Grimm ikke havde tilstrækkelig udhævet, at Blandingen indbefattede ældre og yngre Runer og navnlig Runeformer, som vanskelig kunde forekomme hos tyske Folk i en saa tidlig Tid, som det sjette Aarhundrede, saaledes havde han heller ikke

*) Decouverte d'un cimetière Méroringien &c. Paris 1854, p. 19.

noksom lagt Mærke til den høist mistænkelige Maade, hvorpaa disse formeentlige Gravskrifter vare indridsede. Istedetfor nemlig, at man med Grund maatte vente, at de i en Tid, hvor man alt skulde have havt et uddannet Skriftsprog, og hvor man havde Sands for at mærke sine Afdødes Hvilesteder, vare blevne ordentligt indgravede paa Stene eller dog paa *lige* Teglstene, der kunde danne en formelig Dækning eller Omsætning af den vedkommende Grav, vare de her paa den raaeste og regeløseste Maade indskaarne paa krumme, som det synes endog ældre, og fra først af til heel andet Brug bestemte Teglstene!

Under alle Omstændigheder kunde man kun være berettiget til at oversee dette, naar der iøvrigt ikke var nogensomhelst Tvivl om de nærmere Omstændigheder ved Fundet. Men Lenormant's hele Fremstilling, der i og for sig bærer mere Præg af en stærk drømmende, poetisk, end af en kritisk og stræng videnskabelig Stemning, maatte i det Hele opfordre til en megen vaersom Bedømmelse. Kort Tid efter at Lenormant havde udgivet sit Skrift, fremtraadte ogsaa virkelig et literært Selskab i Departementet de l'Eure, altsaa i Findestedets umiddelbare Nærhed, med et Modskrift, hvori Selskabet søgte at godtgjøre den Paastand, at det Hele ikke alene var et Bedrageri, hvoraf Lenormant havde ladet sig skuffe, men at man endogsaa saa temmelig kjendte den Mand, som var Ophavsmanden dertil.*) Rigtignok forsøgte Lenormants Søn senere at hævde Opdagelsernes Paalidelighed, men det lykkedes ham ikke at hæve de eengang saa stærkt fremsatte Tvivl.***) Tvertimod synes der stadig at komme nye Oplysninger for Dagen, som yderligere godt-

*) De la Découverte d'un prétendu Cimetière Mérovingien à la Chapelle Saint Eloi, par M. Charles Lenormant. Rapport fait à la Société libre d'agriculture, sciences, arts et belles lettres de l'Eure et publiés par son ordre. Evreux, Rouen et Paris chez Dumoulin, 64 p. in 8, 2 pl.

***) Lenormant Francois: De l'Authenticité des monuments découverts à la chapelle Saint Eloi. Paris, Douniol in 8.

gjøre*), at Lenormant virkelig er bleven Offeret for en storartet Mystification, idet han tilmed har ladet sig forlede af sin Phantasi til at finde en romersk Villa, et Baptisterium, en merovingisk Kirkegaard med gamle Gravskrifter m. m. paa et Sted, hvor rimeligviis aldeles Intet af den Art nogensinde har været. Idetmindste skulle alle Spor deraf være fuldkommen forsvundne.

Ihvorvel man saaledes ikke tør antage, at der fra denne Kant er fremkommet noget Beviis for Brugen af Runer indenfor det nuværende Frankriges Grændser, maa det dog ikke lades ubemærket, at der netop i den seneste Tid fra en heel anden Side er fundet kjendelige Spor af Brugen af Runer, idetmindste til et enkelt Øiemed, i de franske Lande.

I en, det pavelige Universitet i Bologna tilhørende Oldsagsamling opbevares nemlig en Runealmanak, som i Aaret 1841 er bleven gjort til Gjenstand for en særegen og meget omhyggelig Undersøgelse af Dr. Luigi Frati.**). Den bestaaer af otte, smaae Trætavler, hvorpaa der for hver Maaned især er udskaaet de vigtigste Helgene m. m., som have givet Dagene og Festerne Navne, og under dem igjen ere, paa ægte gammelnordisk Viis, Dagene og Gydentallene betegnede ved Runer. Ja Runerne ere, med en enkelt Undtagelse, fuldkommen af samme Art, som de nordiske, saaledes ogsaa, at de sex første Runer af Alphabetet betegne Ugedagene. Man skulde efter dette troe, at denne Almanak maatte være nordisk. Men Dr. Frati har allerede med fuld Føie bemærket, at der blandt de mange udskaarne Helgene hverken findes Sanct Olafs eller Sanct Knuds

*) Efterat Ovenstaaende var læst i Selskabets Møde, har det literære Selskab i Departement de l'Eure paany ladet Sagen og Findestedet undersøge af en Commission, som har underkastet Lenormants Mangel paa Kritik en meget skarp Censur. „Deuxième Rapport, fait a la Société de l'Eure Evreux 1856. Jvfr. „The Gentleman's Magazine" for August 1856, p. 186-189.

***) Di un Calendario Runico della Pontificia Università di Bologna. Bologna 1841. 109 pag. c. fig. in 4.

Billeder, som naturligviis ikke vilde savnes i en nordisk Almanak, hvorimod der findes saa mange franske Helgene, især fra det gamle Gallia Belgica Secunda, hvis Hovedstad var Rheims, at man med den største Sandsynlighed kan henføre Almanakken til denne Egn. Hertil kommer, at der paa en af Tavlerne læses et fransk Navn. Foruden nogle latinske Bønner er der endnu paa een af Tavlerne indskaaret Aarstallet mdXIV (1514), fra hvilken Tid i det Hele Almanakken efter alle Kjendemerker synes at hidrøre.

Saalænge imidlertid denne Almanak var saa temmelig ene-staaende, kunde man let fristes til at antage, at den alene skyldte en Tilfældighed sin Tilværelse, at muligen en eller anden Munk af nordisk Herkomst i et fransk Kloster havde udskaaret den for Tidsfordriv, eller for at vise sin Lærdom. Men senere er endnu en anden, lignende Almanak, omtrent fra samme Tidsrum, kommen for Dagen.

Under et Ophold i Paris var Conferentsraad *Thomsen* saa heldig at erhverve for det herværende Museum for nordiske Oldsager (Nr. 15323) en Almanak, bestaaende af syv smaae Træblade med indskaarne Helgenbilleder, gotiske Bogstaver og Runer, og i sin hele Indretning saa liig de nordiske, at man ved første Øiekast maatte ansee den for nordisk. Ved dog nøiere at undersøge samme i Forening med Kammerraad *Herbst*, kom Conferentsraaden til det bestemte Resultat, at den ikke kunde være nordisk, da alle de karakteristiske nordiske Helgene ganske mangle, men at den paa Grund af sine franske Helgene (navnlig den hellige Ludvig) maatte være af fransk Oprindelse, ligesom den ovennævnte Almanak i Bologna. Runerne ere ogsaa i enhver Henseende af selvsamme Art; kun ere de ikke saa talrige, idet de alene forekomme paa de to sidste Blade. Paa Ydersiden af det sidste Blad er indgravet en Talrække fra 1—19 baade med Tal og med de Runer, som i Runealmanakkerne sædvanlig betegne Tallene (her dog kun fra 1 til 18).

Til trods for disse mærkelige Kjendsgjæringer, vilde det dog endnu være for misligt heraf at udlede ganske bestemte Resultater med Hensyn til en ældgammel og stadig Brug af Runeskriften i Frankrige. Det maa forbeholdes kommende Undersøgelser at godtgjøre, om man først i en sildig Tid og i et vist Tidsrum har begyndt i Frankrige at efterligne de nordiske Runeskriften, eller om muligen Brugen af Runerne saavel i denne som i andre Retninger er bleven indført af de skandinaviske Normanner til Normandiet og derfra til andre Egne af Frankrige.

Det skulde i det Hele være meget besynderligt, om Nordboerne aldeles ikke havde medbragt Runeskriften til Frankrige, da de dog uomtvistelig ikke alene førte den med sig til England, men endog meget længe vedligeholdt den midt i dette fremmede Land under Trykket af en fremmed og mægtig christelig Cultur.

Det er saaledes tidligere bekendt, at der for ikke længe siden midt i London, paa Sct. Pauls Kirkegaard, opgravedes en Runesteen med ægte gammeldansk Indskrift*), at der ligeledes i Lincoln er fundet en Kam med en indgravet Runeskrift**), og at der fremdeles paa Øen Man er opbevaret en heel Deel Runestene med gammelnordiske Indskrifter.

Men netop flere saadanne nordiske Runeindskrifter ere i den nyeste Tid fremkomne i den gammeldanske Deel af England som et høist mærkeligt Vidnesbyrd om den gamle danske Tunges og den gamle nordiske Runeskrifts Seighed i disse Egne.

Uden at tale om forskjellige mindre Opdagelser af Runer, der synes at bestaae af Blandinger af saakaldte angelsaxiske og nordiske Runer og Ord, maa her nævnes en Runeindskrift, som ved en Restauration af Domkirken i Carlisle for nylig blev

*) Annaler for Nord. Oldkynd. og Hist. 1852, Side 271 ff., hvor dog Indskriftens første utydelige Ord sikkert er rigtig forklaret „Konáll”.

**) Oversigterne for 1852, Nr. 8.

opdaget paa en Steen i Muren i den søndre Korsfløi. Den bestaaer af ægte nordiske Runer, og skjønt Indholdet ikke er ganske klart, paa Grund af de hidtil erholdte mangelfulde Afbildninger, synes dog Slutningen »*rafi stain*« bestemt at antyde nordiske Sprogformer.*)

Men endnu mærkeligere og bestemtere nordiske Runeindskrifter ere nylig opdagede paa Øen Man. Foranlediget af den nysvakte Interesse for skandinaviske Mindesmærker i England, har Forfatteren til en bekjendt historisk topographisk Beskrivelse af Øen Man, *Rev. Jos. Georg Cumming*, anstillet en ny Undersøgelse af samtlige derværende Runeminder. Ved denne Leilighed er det lykkedes ham ikke alene at fremdrage nye Oplysninger om de allerede forhen kjendte Runeindskrifter, men han har ogsaa været saa heldig at finde flere, hidtil ganske ubekjendte, som t. Ex. en Steen ved Kirk Ballaugh med Indskrift: »*thorlaibr . thintulb . sunr . raist . krus . thona . aiftir . ub . sun . sin*«, i hvilken følgelig baade Sproget og Folkenavnene ere ægte nordiske.

I den seneste Tid igjen er der atter opdaget en anden, hidtil ukjendt Runeindskrift i Kirk Braddan: »*Utr . risti . krus . thono . aft . froke . fathur . sin . in . thurbiaurn (gerdi?)*.«

Det kan saaledes heller ikke omtvivles, at man endnu har mange lignende Opdagelser at vente. I andre Henseender bliver det ogsaa Dag for Dag klarere, at den danske Erobring af England har havt et ganske andet, ældgammelt Fodfæste og en heel anden Betydning, end man før har turdet troe.

*) Jvfr. Rob. Ferguson: *The Northmen in Cumberland & Westmoreland*. London. Longman. 1856. 8. pag. 71-77.